

KRAJINOU ARCHEOLOGIE, KRAJINOU SKLA

PRAHA – MOST 2020

KRAJINOU ARCHEOLOGIE, KRAJINOU SKLA

Studie věnované PhDr. Evě Černé

Kateřina Tomková a Natalie Venclová (eds.)

Praha – Most 2020

Krajinou archeologie, krajinou skla

Studie věnované PhDr. Evě Černé

Through the Landscape of Archaeology, Landscape of Glass

Studies dedicated to PhDr. Eva Černá

Kateřina Tomková a Natalie Venclová (eds.)

Tato publikace vychází s podporou Ediční rady Akademie věd České republiky a projektu GA ČR 19-23566S Prehistorické a historické sklo z České republiky. Kontinuita dialogu archeologie a archeometrie.

Publikace byla podpořena Ústeckým krajem.

Autorský kolektiv: J. Beutmann, J. Blažek, G. Blažková, J. Crkal, T. Cymbalak, K. Derner, K. Drábková, J. Fröhlich, J. Frolík, F. Frýda, R. Hais, J. Havrda, J. Hložek, M. Hrdinová, A. Káčerik, D. von Kerssenbrock-Krosigk, J. Klápště, R. Kozáková, R. Křivánek, Š. Křížová, I. Kumpová, P. Kurzmann, K. Lavysh, P. Lissek, O. Mészáros, M. Novák, P. Nový, J. Podliska, N. Profantová, S. Siemianowska, A. Součková-Daňková, D. Staššiková-Štukovská, H.-G. Stephan, E. Stolyarova, R. Šefců, J. Špaček, K. Tarcsay, K. Tomková, S. Valiulina, D. Vavřík, T. Velímský, N. Venclová, M. Vopálenský, Z. Zlámalová-Cílová

Recenzovali:

prof. dr. hab. Sławomir Moździoch

prof. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.

Vydal:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., Letenská 4, 118 01 Praha 1

<http://www.arup.cas.cz/>

Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech, v. v. i., Jana Žižky 835/9, 434 01 Most

<http://www.uappmost.cz/wp/>

Grafická úprava: Kateřina Vytejková

Fotografie struktur skla na dělicích listech a na obálce: Martin Frouz

Fotografie krajiny na obálce: Daniel Řeřicha

Tisk: TISKÁRNA K & B, s.r.o., L. Štúra 2456/16, 434 01 Most

© authors, 2020

© Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.

© Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech, v. v. i.

Ústav archeologické památkové péče
severozápadních Čech
veřejná výzkumná instituce

ISBN 978-80-7581-024-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-86531-22-9 (Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech)

OBSAH – CONTENTS

PhDr. Eva Černá jubilující (František Frýda – Jaroslav Špaček)	5
Eva a montánní archeologie (Petr Lissek – Jan Blažek)	9
Tabula gratulatoria	13
Bibliografie prací Evy Černé (zpracovala Lada Šlesingerová)	14

■ I. NA CESTÁCH (NEJEN) SEVEROZÁPADNÍMI ČECHAMI – JOURNEYS THROUGH NORTHWEST BOHEMIA AND BEYOND

Nada Profantová OZDOBY KOŇSKÉHO POSTROJE DOBY AVARSKÉ ZE SEVEROZÁPADNÍCH ČECH V SOUVISLOSTI S NÁLEZEM ZE ŽEROTÍNA, OKR. LOUNY	23
Jiří Crkal – Kryštof Derner DENDROCHRONOLOGICKY DATOVANÁ KERAMIKA 13. STOLETÍ Z KADANĚ	37
Jens Beutmann PLAYING OR BELIEVING: SMALL CERAMIC SCULPTURES FROM SAXONY AND CZECHIA	55
Aleš Káčerik HISTORICKÉ ÚVOZOVÉ CESTY V NOVÉ VSI V HORÁCH NA MOSTECKU V KONTEXTU STUDIA STŘEDOVĚKÉHO OSÍDLENÍ ČESKÉ STRANY KRUŠNÝCH HOR	69
Tomáš Velímský HERVICUS DE DYCIN NEBO OTEC FRIDRICHA ZE ŠUMBURKA? K ZÁVĚREČNÉ ETAPĚ EXISTENCE PŘEMYSLOVSKÉHO SPRÁVNÍHO CENTRA V DĚČÍNĚ OKOLO POLOVINY 13. STOLETÍ	79
Jan Klápště VÝPRAVA DO KRÁLOVSKÉHO MĚSTA MOSTU S BERNÍM REJSTRÍKEM Z ROKU 1525	89

■ II. PO STOPÁCH SKLÁREN – ON THE TRAIL OF GLASSWORKS

Peter Kurzmann ZUR ENTWICKLUNG DER GLASMACHERÖFEN: EINE TANAGRA-FIGURINE	107
Danica Staššíková – Štukovská BOLA V BRATISLAVSKEJ SKLÁRSKEJ PECI PÁNEV, PERNICA ALEBO SKLÁRSKA VAŇA?	115
Hans-Georg Stephan NEUE ERKENNTNISSE ZUR MEHRSTUFIGEN MITTELALTERLICHEN GLASPRODUKTION: „EIN-OFEN-ANLAGEN“ IM WESERBERGLAND	125
Orsolya Mészáros GLASS FINDS FROM THE MEDIEVAL GLASS WORKSHOP VISEGRÁD – RÉV U. 5 (HUNGARY)	141
Jiří Fröhlich ARCHEOLOGICKY DOLOŽENÉ SKLÁŘSKÉ PECE NA ŠUMAVĚ A V NOVOHRADSKÝCH HORÁCH	151
Kinga Tarcsay EINE PERLEN- UND RUBIN-GLASHÜTTE AM GEGENBACH IN SCHWARZENBERG AM BÖHMERWALD, OBERÖSTERREICH (VORBERICHT)	161

Rudolf Hais	173
SKLÁŘSKO-TECHNICKÉ ZÁZNAMY A RECEPTÁŘE FIRMY JÍLEK V KAMENICKÉM ŠENOVĚ	
Petr Nový	183
PO STOPÁCH ZAKLADATELE SKLÁŘSKÉHO RODU RIEDELŮ	
Roman Křivánek	187
OVĚŘOVACÍ GEOFYZIKÁLNÍ PRŮZKUM MÍST PŘEDPOKLÁDANÉ ZANIKLÉ SKLÁŘSKÉ HUTI NA K. Ú. MALÝ HÁJ, OKR. MOST	
■ III. BAREVNÝM SVĚTEM SKLA – THE COLOURFUL WORLD OF GLASS	
Natalie Venclová – Romana Kozáková – Šárka Křížová	197
PRSTENCOVÉ KORÁLE: VRCHOL NEBO ÚPADEK LATÉNSKÉHO SKLÁŘSTVÍ?	
Svetlana Valiulina	207
GLASS LAMP FROM BURIAL V IN THE TURAEVSKIY BURIAL MOUND IN THE VOLGA-KAMA REGION	
Dedo von Kerssenbrock-Krosigk	213
FRIENDS OF GLASS	
Sylwia Siemianowska	217
THE MYSTERIOUS GLASS BAND FROM THE OPOLE STRONGHOLD. A PIECE OF JEWELLERY OR A MIDDLE EASTERN VESSEL?	
Kristina Lavysh	229
ISLAMIC GLASS EXCAVATED AT ZAMKOVAYA GORA (CASTLE HILL) IN MEDIEVAL NOVOGRUDOK, BELARUS	
Ekaterina Stolyarova	241
MEDIEVAL GLASS FINGER-RINGS IN RUS' (BASED ON FINDS FROM NORTHEAST RUS')	
Jan Havrda – Kateřina Tomková	255
SKLENĚNÉ KROUŽKY A PRSTÝNKY Z ARCHEOLOGICKÝCH VÝZKUMŮ V PRAZE. PRAMENY	
Josef Hložek	283
KOLEKCE SKLENĚNÝCH KROUŽKŮ Z HRADU VĚŽKA, OKR. PLZEŇ-SEVER	
Jan Frolík	295
SKLO NA VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÝCH HŘBITOVECH CHRUDIMSKA A PARDUBICKA	
Zuzana Zlámalová Cílová – Aranka Součková Daňková – Klára Drábková – Radka Šefců – Michal Novák – Daniel Vavřík – Ivana Kumpová – Michal Vopálenský	305
MĚDĚNÝ KORPUS KRISTA ZE ZANIKLÉHO KOSTELA SV. PETRA A PAVLA NA OŠKOBRHU. PRŮZKUM JEDNOHO STARŠÍHO ARCHEOLOGICKÉHO NÁLEZU	
Gabriela Blažková – Šárka Křížová	315
POUTNICKÉ LAHVE	
Tomasz Cymbalak – Martina Hrdinová – Jaroslav Podliska	327
K NÁLEZU ERBOVNÍHO POHÁRU RODU KIRCHMAYERŮ Z REICHWITZ V KONTEXTU SOUBORU SKEL Z ODPADNÍ JÍMKY Z PRAHY – NOVÉHO MĚSTA	

PO STOPÁCH ZAKLADATELE SKLÁŘSKÉHO RODU RIEDELŮ

Petr Nový

Abstract

The text deals with the verification of the name of the founder of the Riedel glass family and its origin used for many years in the literature. The author, based on the study of registers of births and deaths, demonstrates that it was not Johann Christoph Riedel from Pavlovice, who never existed, but Christoph Riedel from Skalice near Česká Lípa.

Keywords

Bohemian glassmaking, glass family, genealogy, Riedels

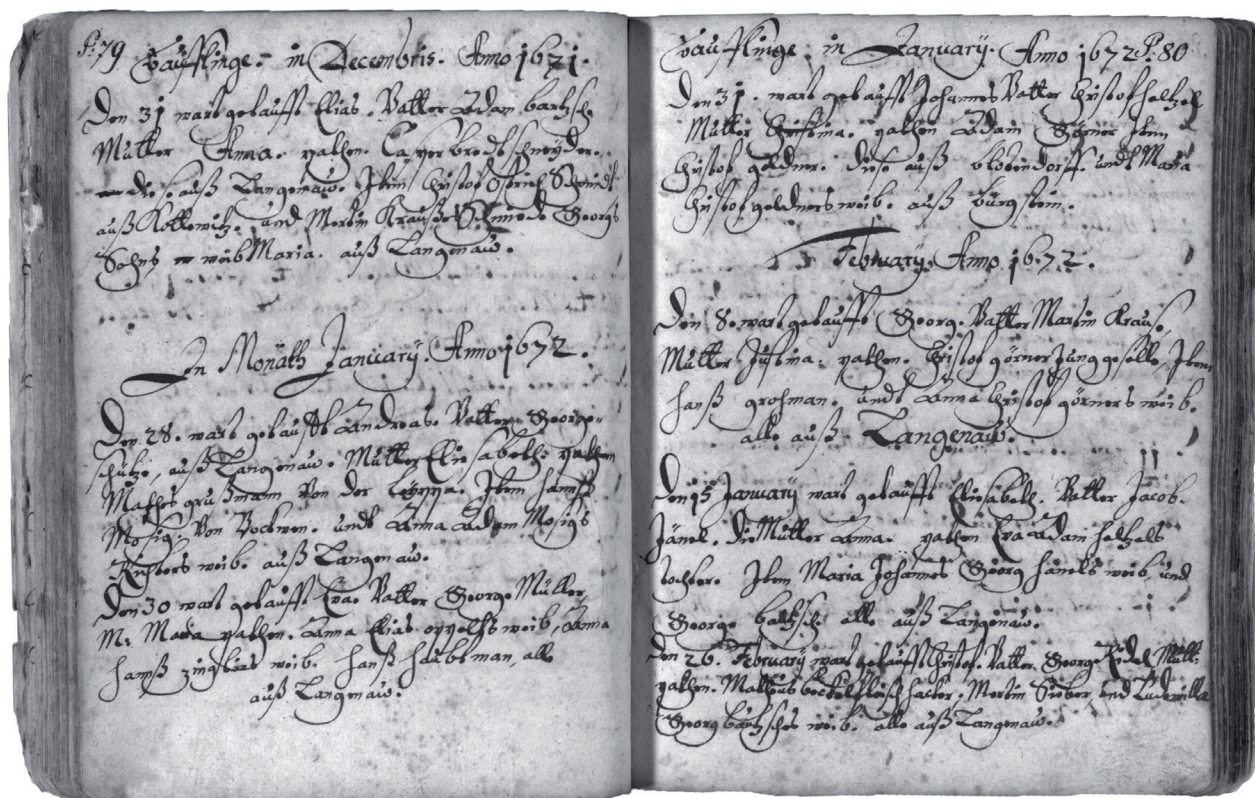
Historie českého sklářství je tradičně svázána s řadou sklářských rodin, které tu po generaci podnikaly. Žádná z nich však nebyla a není v oboru dlouhodobě tak úspěšně činná jako rod Riedelů. Když po polovině 18. století někteří z jeho příslušníků odešli z Borskošenovska do Jizerských hor, ovládli postupně zdejší hutní prvovýrobu skla i bižuterie a později úspěšně podnikali též v textilu. Vypracovali se v jednu z nejdůležitějších sklářských rodin nejen v Českém království, ale i v rámci podunajského císařství. Přestože po roce 1945 o veškerý majetek přišli a museli si hledat nový domov, podařilo se jim znovu dostat na vrchol, neboť firma Riedel, sídlící od roku 1956 v rakouském Kufsteinu, je dnes respektovaným a obdivovaným výrobcem luxusního vinného skla. Navíc vlastní i zavedené bavorské značky Nachtmann a Spiegelau (od 2004). Riedelové tak ve sklářství nepřerušně podnikají již po jedenáctou generaci, což je světový unikát.

Ač již bylo o historii této rodiny napsáno mnohé, tajemstvím byla dosud zahalena osoba zakladatele rodu, prvního Riedela, jenž se začal sklářství věnovat. Za bernou minci se dosud považovala noticka vepsaná pod vlastnoručnou poznámku Karla Josefa Riedela (1701–1781,

druhá generace), otce zakladatele sklárny na Kristiánově Johanna Leopolda Riedela (1726–1800, třetí generace), jenž stál na počátku rodové prosperity v Jizerských horách. V ní anonym píše (v českém překladu): „*Léta Páně 1781, 13. listopadu, je výše uvedený Johann Karl Riedel pohřben na Kristiánově, byl stár 80 let a 3 měsíce. Jeho otec se jmenoval Joh. Christoph Riedel, žil v Pavlovicích u Žandova a byl zavražděn v Polsku na cestě, kde obchodoval se sklem a zanechal tři syny, o nichž víme. Jmenovali se Joh. Christoph, jehož syn zemřel na Kristiánově v roce 1812, druhý byl Jeremias, třetí Joh. Karl. Ten zanechal jen dva syny, Joh. Leopolda a Franze Antona, měl-li více dětí, nám není známo.*“ (Fischer 1932, 11–12).

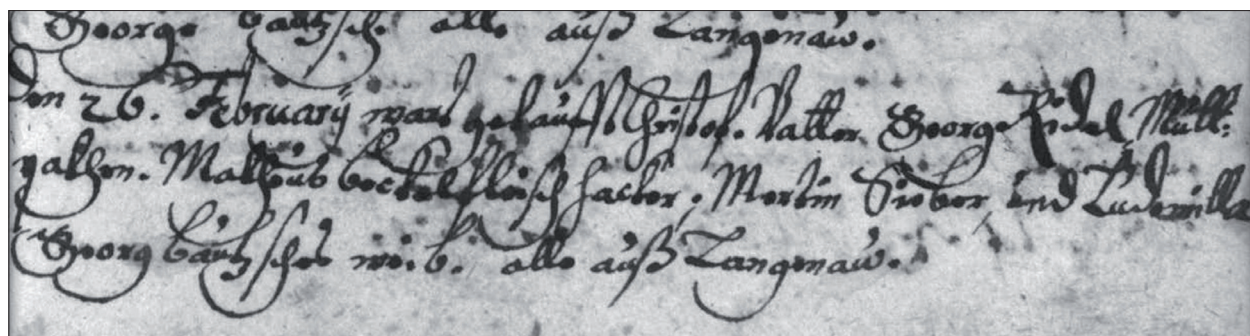
S odkazem na tento zdroj označuje Johanna Christopa Riedela z Pavlovic za zakladatele rodu také kristiánovský učitel Mathias Hofmann ve své kronice místa a rodiny sepsané v roce 1849 (Hofmann 1849). Následně tuto informaci převzali i další, včetně autora tohoto textu (Nový 2007).

Od dvacátých let 20. století lze z archivních pramenů doložit snahu Waltera Riedela (1895–1974, osmá generace), generálního ředitele a spolumajitele firmy Jos. Riedel, Dolní

Obr. 1. Stránka z matriky s údajem o křtu Christopa Riedela dne 26. 2. 1672. SOA Litoměřice, L141-1, Matrika narozených 1666–1695, Chotovice, Mistrovice, Okrouhlá, Polevsko, Skalice u České Lípy, Slunečná Stěna.

Fig. 1. Page from the birth register with information on the baptism of Christoph Riedel on 26 February 1672. State Regional Archive in Litoměřice, L141-1, Birth Register 1666–1695, Chotovice, Mistrovice, Okrouhlá, Polevsko, Skalice u České Lípy, Slunečná Stěna.

Obr. 2. Detail stránky z matriky s údajem o křtu Christopa Riedela dne 26. 2. 1672. SOA Litoměřice, L141-1, Matrika narozených 1666–1695, Chotovice, Mistrovice, Okrouhlá, Polevsko, Skalice u České Lípy, Slunečná Stěna.

Fig. 2. Detail of page from the birth register with information on the baptism of Christoph Riedel on 26 February 1672. State Regional Archive in Litoměřice, L141-1, Birth Register 1666–1695, Chotovice, Mistrovice, Okrouhlá, Polevsko, Skalice u České Lípy, Slunečná Stěna.

Polubný, o verifikaci informací o jeho předkovi. Ve firemní pozůstalosti, uložené dnes ve Státním okresním archivu Most – pracoviště Velebudice, se dochoval rodokmen, který sestavil Viktor Kirchner z Josefova Dolu, a dále výpisky z matrik i dopisy z farností obsahující v této otázce negativní zjištění (Polevsko, Falknov,

Horní Prusk aj.). Zajímavý je dopis ze 7. ledna 1927, jenž Walterovi Riedelovi poslal významný regionální a sklářský historik, tehdy též starosta města Jablonce nad Nisou, Karl R. Fischer. I ten, avšak s upozorněním na nedostatek dochovaných pramenů, zmiňuje jako předka Johanna Christopa Riedela z Pavlovic. Toto

jméno se pak na počátku rodové linie objevuje též v dokladu árijského původu, tzv. Ahnenpassu, Waltera Riedela vydaného 7. listopadu 1939 (*Fond Riedel*: NAD 1144, kartony 5 a 6). Bylo tomu ale skutečně tak? Na základě zevrubného průzkumu matrik z oblasti Českolipska můžeme doložit, že nikoliv.

Podle matriky narozených farního obvodu Skalice z let 1666–1713 byl dne 26. února 1672 pokřtěn Christoph Riedel. Jeho rodiče se jmenovali Georg Riedel a Catharina, žili ve Skalici u České Lípy (*Matrika, 1666–1695*), a podle stejného pramene přivedli na svět ještě dceru Dorotheu (*1671) a syna Johannese (*1673). Zakladatel rodu tedy nepocházel z Pavlovic. Je i otázka, zda tu žil a – jak se traduje – zplodil syna Johanna Karla Riedela (1701–1781, druhá generace). V dochované příslušné matrice narozených zde totiž žádný Riedel zaznamenaný není (*Matrika, 1683–1748*). Další dva synové Johann Christoph Riedel (1706–1769) a Jeremias Riedel (1709–1784), později vyučení rytci skla, se narodili v Polevsku (*Matrika, 1705–1713*). Manželka Christopha Riedela jménem Elisabeth (1678–1744) pocházela z Falknova, kde byla také pochována.

Kdy, kde a jak skonala Christoph Riedel, ani jaký majetek po sobě zanechal, dosud nevíme. V evidenčních pramenech na Borskošenovsku jeho jméno chybí. Dohledán nebyl v matrikách zemřelých vedených Farními úřady Polevsko (1718–1771), Horní Prysk (1671–1784), kam patřil Falknov, Skalice (1705–1750) ani Sloup (1640–1784). Je ale jisté, že zemřel před 10. říjnem 1723, kdy jeho nejstarší syn Johann Karl Riedel pojal ve Falknově za ženu Annu Elisabeth, rozenou Grohmannovou, z nedaleké Dolní Chřibské, kde byl její otec myslivcem (*Matrika, 1707–1763*).

Obce Skalice, Polevsko i Falknov – stejně jako ves Nový Bor, dříve nazývaná německy Haida a na město povýšená až roku 1757 – ležely

na panství Sloup v Litoměřickém kraji, jež v roce 1710 získal hrabě Václav Norbert Kinský. Podle podkladů Tereziánského katastru z roku 1713 bylo Polevsko, kde se Christoph Riedel usadil, sklářským centrem dominia. Stálo tu padesát domů a působilo šest obchodníků se sklem, dva sklářští nákladníci (líferanti), pět rytců a jeden malíř skla (*Nový 2018, 153*).

Přestože jméno prvního Riedela bylo v notici zmiňované v úvodu zkomoleno a místo jeho původu označeno chybně, není zatím důvod zpochybňovat i jeho angažmá ve sklářském obchodě. O jeho tragickém skonu se dokonce dochovala legenda. V lese u Markvartic neda-leko České Kamenice jej podle ní přepadli a zabili dva bratři, kteří si na něj počkali. Věděli totiž, že tudy půjde na svatbu své sestřenice při návratu z obchodní cesty po Německu a Polsku. Po dokonání hrůzného činu se vrazi vydali jakoby nic na svatební hostinu plni zklamání, že u své oběti nenalezli žádné peníze – až na jednu drobnou minci. Riedel si totiž dukáty prozíravě schoval do nádoby s máslem. Svědkem mordu byly dvě vrány, které bratry až na veselku provázely. Jejich krákorání a neopatrná slova jednoho z viníků – pronesl prý ke svému druhovi před ostatními svatebčany: „*Poslouchej, to jsou Riedelovi svědci*“ – pomohly zločin odhalit. Ověřit pravdivost legendy není možné. Samozřejmě není vůbec jisté, zda byl německý básník Friedrich Schiller smutným příběhem inspirován ke složení balady „*Die Kraniche des Ibykus*“, vydané tiskem roku 1797, jak se traduje, nebo tomu bylo naopak – báseň ponoukla rodovou fantazii a lidové vypravěče (*Nový 2018, 153*).

Je zřejmé, že přesná identifikace dosud mýtického předka rodu Riedelů nic zásadního v kontextu českého sklářství nemění. Jde ale o informaci zajímavou, vnášející trochu světla do dosud ve stínech zahalené minulosti jedné z nejslavnějších sklářských rodin s kořeny v českých zemích.

PRAMENY A LITERATURA

Fischer, K. R. (ed.) 1932: Riedel'sche Aufzeichnungen die beim Brande der Glashütte in Reinowitz am 4. Oktober 1913 ein Raub der Flammen geworden sind. Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge in Reichenberg 42, 2, 8–20.

Fond Riedel: Fond Josef Riedel, sklárny a rafinerie, Dolní Polubný (1707–1947). NAD 1144, kartony 5 a 6. SOKA Most, pracoviště Velebudice.

Hofmann, M. 1849: Christiansthal und seine merkwürdigeren Tage, selbst beigefügter Abstammung der Familie Riedel, insoweit selbe bekannt; aus den Schriften der Vorfahren zusammentragen durch Herrn Carl Josef Riedel, Besitzer der Glashütte in Christiansthal; chronologisch geordnet von Mathias Hofmann erstem Schullehrer in Christiansthal im Jahre 1849. Knihovna Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou.

Matrika, 1683–1748: Farní úřad Holany, Matrika narozených, 1683–1748. SOA Litoměřice.

Matrika, 1666–1695: Matrika narozených Skalice u České Lípy, 1666–1695. SOA Litoměřice.

Matrika, 1705–1713: Farní úřad Skalice u České Lípy, Matrika narozených, 1705–1713. SOA Litoměřice.

Matrika, 1707–1763: Matrika narozených, zemřelých a oddaných pro Dolní Pysk, Horní Pysk, Falknov a Mlýny z let 1707–1763. SOA Litoměřice.

Nový, P. 2007: Nová Louka – Kristiánov. Historie a současnost sklářských osad. Liberec.

Nový, P. 2018: Sklářský rod Riedelů I. Vzestup (1672–1844). Sklář a keramik 68, 7–8, 153–161.

TRACING THE FOUNDER OF THE RIEDEL GLASS FAMILY

Although many texts have been written about the history of the Riedel family, the first Riedel who began glassmaking is still shrouded in mystery. Based on the study of registers of births and deaths, it is clear that this was Christoph Riedel. He was baptized on 26 February 1672 according to the register of births of the Skalice parish district from 1666–1713. His parents were Georg Riedel and Catharina, who lived

in Skalice near Česká Lípa. We still do not know when, where and how Christoph Riedel died, or what kind of property he left behind. His name is absent in record sources in the Borskošenov area. It is certain, however, that he lived in Polevsko and died before 10 October 1723, when his eldest son Johann Karl Riedel married in Falknov.

English by EDUCA, Jablonec n. Nisou

Petr Nový

Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, U Muzea 394/4, 466 01 Jablonec nad Nisou
petr.novy@msb-jablonec.cz